

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Lääne-Euroopa kirjanduse ja klassikalise
filoloogia kateeder

VÄLISKIRJANDUS
INGLISE FILOLOOGIDELE

Metoodiline juhend mittestatsionaarsetele
üliõpilastele

Tartu 1970

Arch.

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

1476 1526

ЗАРУБЕЖНАЯ ЛИТЕРАТУРА
ДЛЯ АНГЛИЙСКИХ ФИЛОЛОГОВ

Методическое указание
для студентов-заочников
На эстонском языке

Тартуский государственный университет
СССР, г. Тарту, ул. Ёликооли, 18

Vastutav toimetaja V. Altoa

=====

TRÜ rotaprint 1970. Paljundamisele antud 2.VI 1970.
Trükipoognaid 2,0. Tingtrükipoognaid 1,86. Arvestus-
poognaid 1,4. Trükiarv 250. Paber 30 x 42. 1/4.
Tell. nr. 404.

Tasuta

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Väliskirjanduse kursus koosneb kolmest osast: 1) antiikkirjandus (5. sem.), 2) üldine väliskirjandus, välja arvatud inglise ja ameerika kirjandus (6.-7. sem.), 3) inglise ja ameerika kirjandus (7.-12.sem.).

1. Üldine väliskirjandus

Programmilistes ja metoodilistes nõuetes tuleb juhinduda olemasolevast erijuhendist.

Et saksa ja prantsuse kirjanduse osatähtsus on suurem, siis tuleb nende arengust saada seotud ülevaade. Itaalia ja hispaania kirjanduses tuleb rõhk asetada renessansile. Teiste maade kirjandusest piirduakse üksikute silmapaistvamate kirjanikega.

Eksamiks 7. sem. lõpul tuleb põhjalikumalt ette valmistada järgmised küsimused:

1) Vana-iiri, skandinaavia ja germaani saaga; 2) prantsuse ja hispaania kangelaseeposed; 3) prantsuse kurtuaasne romaan ja keskaegne linnakirjandus (fablood, rebaseromaan jm.); 4) keskaegne rahvadraama Prantsusmaal; 5) Dante, 6) Petrarca ja Boccaccio, 7) itaalia teater: Comedia dell'arte, Goldoni; 8) Cervantes; 9) Lope de Vega; 10) Rabelais; 11) prantsuse kirjandus XVI saj. II p.; 12) Prantsuse klassitsistlik tragöödia: Corneille, Racine; 13) Molière, 14) klassitsismi kirjandusteooria: Boileau; 15) Voltaire; 16) Rousseau; 17) Beaumarchais; 18) Lessing; 19) Goethe; 20) Schiller; 21) "tormi ja tungi" kirjandus. Romantismi tekkimine Saksamaal; 22) prantsuse romantism; 23) Hugo; 24) Heine; 25) Mérimée, Georges Sand; 26) Stendhal, Flaubert; 27) Balzac; 28) Maupassant, Zola; 29) Anatole France; 30) Rolland, 31) Barbusse; 32) Aragon ja kaasaegne progressiivne prantsuse kirjandus; 33) Th. ja H. Mann; 34) Brecht; 35) Becher ja Seghers; 36) Ibsen.

Kõigi nimetatud teemade kohta on soovitav koostada konspekt, kus oleks lühidalt üles märgitud ja süstematiseeritud olulised faktid. Peale selle tuleb esitada nimekiri umbes 30-st maailmakirjanduse tähtsamast teosest, mis

Üliõpilane on iseseisvalt läbi töötanud. Eksamil nõutakse tavaliselt kahe teineteisest kaugel seisva küsimusi põhjalikumat analüüsi ja esitatakse küsimusi paari läbiloetud teose kohta. Küsitlus võib muidugi toimuda ka laiemal pinnal. Inglise filoloogid vastavad väliskirjanduse eksamil tavaliselt inglise keeles. Kui aga materjali esitamisel tekitab raskused keelelisel alusel, siis võib vastata eesti või vene keeles. Et väliskirjanduses esineb hulgaliselt pärisnimesid mitmelt maalt, siis tuleb tähelepanu pöörata nende õigele hääldamisele ja kirjavõttele.

V kursusel (10. sem.) on ette nähtud kursusetöö, mille kohta on erijuhend.

2. Inglise ja ameerika kirjandus

Kirjanduse areng on pidev protsess ja kirjanduslikud nähtused iseendast lahutamatus seoses, kuid õppimisel on otstarbekas jaotada aine teemadeks. Iseseisvalt töötades on vaja koostada eraldi konspekt (kas inglise, eesti või vene keeles), mis sisaldaks vajaliku faktilise materjali süstematiseeritud märkmetena. Konspekt ei pea endast kujutama mingit kirjanduslikku esseed. Alati tuleks jätta vaba ruumi lisamärkuste jaoks. Ilmudes konsultatsioonidele, tuleks endakoostatud konspektid alati kaasa võtta.

1) Anglosaksi kirjanduse üldiseloostus.

Kirjanduse seisukohalt haarab see periood ajavahemikku VII saj. kuni normannide vallutuseni 1066, kuid kõigepealt on vaja iseloomustada anglosakside kultuuri üldist ajaloolist tausta tunduvalt pikema perioodi jooksul, näidates mitmesuguste rahvaste (keldid, roomlased, anglosaksid, germaani suguharud, taanlased, skandinaavilased, normannid) sissetungide mõju kultuuri kujunemisele. Kogu seda ajastut iseloomustab vanade sugukondlike vahetõrgete lagunemine, klasside tekkimine ja diferentseerumine, kuningavõimu tugevnemine. Selles mõttes moodustab anglosaksi periood üleminekuperioodi feodalismile. Tuleb ära näidata selle ka-

jästumine kirjanduses, osutades ühtlasi ristiusu kahele peamisele ideoloogilisele voolule ning vastuoludele, mis tekivad ristiusu ideede segunemisel vanade paganlike muis-tenditega. Lõpuks tuleb anda lühike ülevaade anglosaksi kirjandusest, iseloomustades kokkuvõtlikult ladinakeelset proosakirjandust (Beda jt.), samuti anglosaksi proosakir-jandust (Kuningas Alfred, kroonikad jm.). Veel tähtsam on anglosakside luule. Siin tuleks lühidalt iseloomustada rah-valuulet ja lauliku kaht põhitüüpi (scops ja gleemen), pool-legendaarseid kujusid (Caedmon, Cynewulf), peamisi säilinud käsikirju, tähtsamaid žanre ühes eredamate näidetega, luu-le keele, stiili ning meetrika põhijooni.

2) Eepos "Beowulf"

kui anglosaksi kirjanduse tähtsamaid mälestusmärke moo-dustab omaette probleemi. On vaja teada poemi üldsisu, mi-da võib üles märkida moderniseeritud väljaandest või isegi proosaümberjutustusest. Siis tuleks lühidalt peatuda järg-mistel aspektidel: poemi maht, ülesehitus, teksti allikad jm; poemi ajalooline autentsus - ära näidata ehtsad ajaloo-lised elemendid; näidata, milles seisab eepose rahvuslik iseloom, kui arvestada, et sündmuste paik on Skandinaavias ja kujud on seotud skandinaavia legendidega, mis levisid germaani suguharude seas juba enne nende asumist Inglismaa-le; ideoloogilised vastuõlud (kristliku ja paganliku ideo-loogia elementide segunemine); poemi tekkimise aeg (keele-liste ja sisuliste andmete põhjal); meetrika ja stiil; eepose tähtsus Euroopa ühe esimese kirjandusliku mälestus-märgina, mis peegeldab feodalistlikku korda ettevalmista-vat etappi.

3) Varase keskaja (anglo-normannide) kirjandus (II-III s.)

Siin tuleb lühidalt ära märkida ajalooline taust (feo-dalismi kindlustumine, linnade kasv, ühiskonna struktuuri ümberkorraldamine ("Domesday book"), võitlus kuningavõimu

vastu ("Magna Charta" 1215 jm.). Kultuuri valdkonnas tuleb ära näidata ladina, prantsuse ja inglise keele levik ning nende võrdlev osatähtsus. Ladinakeelse kirjanduse osas kokkuvõtlikult iseloomustada tähtsamaid kroonikaid (eriti Geoffrey of Monmouth'i "Historia Britonum", silmapaistvaid teadlasi ja filosoofe (Roger Bacon, Duns Scotus jt.). Ladinakeelse luule osas esile tõsta kirikuvastane satiir (Walter Map, goliardide looming jm.). Prantsuskeelse kirjanduse osas jälgida Arturi tsükli edasist arengut kroonikates (Wace jt.) ning kurtuasseis värssjutustustes (Beneit de Sainte-Maure, Marie de France jt.).

Inglise kirjanduse taassünd toimub alles selle perioodi teisel poolel ja omab primitiivset didaktilist iseloomu. Siiski on tal kirjanduslikult suur tähtsus. Siin on vaja puudutada esimesi moraliseerivaid teoseid ("Poema morale", "Ormulum", "Cursor mundi"), olukirjeldust ("Ancren Riwle"), värsskroonikaid ("Layamon") ja romansse ("Horn", "Havelok" jt.) ning lõpuks poliitilist satiiri ja linnakirjandust: värssvaidlused (debates), rahvajutud jm.

4) XIV sajand

on murranguline etapp inglise kultuuri kujunemisel, mistõttu on vaja üksikasjalikumalt peatuda sajandi ajaloolisel taagapõhjal. Seejuures tuleks ära märkida järgmised asjaolud: linnade kasv ja kapitalistlike elementide tekkimine rahvamajanduses, tarastamine, katkuepideemiad ja nendest tulenev majanduslik kriis; suur talurahva älestõus 1381; 100-aastane sõda 1337-1453; inglise rahvuse kujunemine ja inglise keele esiletõus (Londoni dialekt). Meis tingimustes toimub inglise kirjanduse tormiline areng. Esimene suur rahvuslik poeet Chaucer tähistab juba üleminekut keskajalt renessansile.

Samal ajal algab võitlus reformatsiooni pärast (Richard Rolle), mille juhiks kujuneb Wyclif. Esimene ingliskeelne piiblitõlge avaldab tohutut mõju inglise kirjanduse edasisele arengule. Võitlust kiriku bürokraatia vastu jätkavad lollardid, Wyclifi järglased rahva seast.

Lõpuks tuleb lähidalt iseloomustada alliteratiivset luulet Lääne-Inglismaal (Langlandi suur poem "Nägemus kün-nimees Peetrist" - sisu ja ülesehitus, meetrika ja stiili omapära, peamised redaktsioonid, põhiidee ja seos võitleva talurahva ideoloogiaga; poemi jäljendused jne.). Siia juur-de kuulub ka alliteratiivne rüütliromanss ja didaktiline luule XIV sajandil.

5) Chauceri

puhul on vaja alla kriipsutada tema tähtsust ja erilist koh-ta inglise kirjanduses. Tuleb esitada tema biograafilised andmed, näidates ja põhjendades tema loomingu periodisatsi-ooni, osutades prantsuse ja itaalia mõjustustele. "Canter-bury jutustused" kui kaassaja ühiskonna realistlik panoraam tuleb üksikasjaliselt analüüsida (temaatika, allikad, stiil).

Chauceriga tuleb kõrvutada tema kaasaegne Gower, keda kaua aega peeti temaga võrdseks. Lähidalt peatuda Goweri kolmel tähtsal poemil prantsuse, ladina ja inglise keeles, näidates seejuures tema reaktsioonilist ideoloogiat.

6) XV sajand

toob endaga ajutise languse kirjanduse arengus. Puuduvad ere-dad kirjanikud, originaalteoseid asendavad kompilatsioonid. 100-aastane sõda lõpeb Inglismaa lüüasaamisega, hiljem laos-tab kogu majanduse ja kultuuri Rooside sõda. Kuid samal ajal algab uus etapp maa ajaloo; vana feodaalne aadel hävib oma-vahelises võitluses. Algab tsentraliseerimisprotsess, mis viib absolutismini. Ühtlasi tähistab aga XV sajand renessan-si algust (kokkupuuted itaalia humanismiga jm.). Suur tähtsus on trükikunsti sissetoomisel (Caxton). Proosakirjanduse osas võib mainida poleemikat reformatsiooni ümber (Pecock jt.), kroonikat (Capgrave), poliitilist ökonoomiat (Fortescue); perekonnadokumentide kogusid (Paston jt.); reisikirjeldust (Maundevile); eriti Malory "Morte d'Arthur" kui tähtsaim rüüt-lilegendide kogu. Luule alal Chauceri epigoonid: Occleve, Lydgate jt. (lühiseloomustus tähtsamate teoste mainimisega).

Tähelepanu pöörata majanduslik-ajaloolisele taustale (erinev ühiskondlik kord kiltmaal ja tasandikul, võitlus sõltumatus eest Inglismaa vastu, rahvuskangelased Wallace, Bruce jt.), kultuuri erijoonte (põhja-inglise murraku "inglis" levik Lõuna-Šotimaal, prantsuse mõjutused). 14. saj. paistab silma suur rahvuseepos Barbouri "Bruce". 15. saj. saavutab šoti kultuur enneolematu õitsengu. Tekib eri kirjanduslik stiil, luule muutub tunduvalt värvikamaks ja elujõulisemaks kui Inglismaal. Anda põgus ülevaade Henrysonist, James I-st, Dunbarist, Douglasest.

8) Keskaegne rahvateater.

Selle tekkimine, üleminek ladina keelelt inglise keelele, draama sekulariseerimine ja kiriku opositsioon, jõulu- ja lihavõttetsükli te liitumine Corpus Christi pidustustel ja suurte tsükli (York, Chester, Townley jt.) väljakujunemine (nende maht ja tekkimisaeg). Lühidalt iseloomustada lavastamistehnikat ("pageants" jms.) ja seost käsitööliste tsunftidega. Esile tõsta müsteeriumide realistlikke ja kriitilisi elemente. Hiljem tekkiv "morality" läheneb juba kaasaegsele näidendile. Siin võib juba nimetada autoreid, pealkirju jm. Näidata allegooriliste tegelaste ideoloogilist sisu ja eriti humanistlike ideede sissetungi "morality" hilisemal arenguetapil. Pikemalt iseloomustada "The Summoning of Everyman".

9) Traditsiooniline rahvaluule ("ballads")

moodustab probleemi, mida tuleks iseloomustada järgmistest aspektidest: näidata ja põhjendada ballaadide geograafilist ja ajalist levikut, keele ja stiili omapärasusi (meetrika, folkloristlikud motiivid jms.), klassifitseerimise probleem, ballaadide põhitüübid (näidetega), süžeede ajalooline autentisus ("Chevy Chase" jm.); nende koht kirjanduses (mõju romantismile jne.), tähtsamad kogud: Ritson, Percy, Scott, Child. Täpsemalt kirjeldada "Robin Hoodi" ballaadide tsükli (genees, ideoloogiline sisu, tegela-

sed, tüüpilised sündmused jne.).

10) More ja varane humanism.

Inglise humanismi iseärasused ja eri arengusuunad konkreetsete ajaloolis-sotsiaalsete tingimuste taustal. Välismõjutusi: Erasmus jt. Oxfordi koolkond: Linacre, Colet jt. More'i elu ja ideed (võitlus absolutismi vastu, katolitsismi kaitsmise põhjused). Ülevaade loomingust. "Utoopia" üksikasjaline käsitus (saamislugu, sisu analüüs, kaasaegse ühiskonna kriitika, utoopilise ühiskonnaststeemi põhihood, teose ajalooline tähtsus).

11) Inglise renessanss.

Renessansi marksistlik definitsioon ja iseloomustus, näidates inglise renessansi erijooni konkreetsetel ajaloolistel taustal. Rahvusliku ühtsuse saavutamise absolutistlikus süsteemis. Patriotilised motiivid kirjanduses. Uue maailma avastamine ja võitlus Hispaaniaga mereteede valitsemise pärast. Uus aadel ja õukonna tähtsus kultuuri arengus. Kodanluse tekkimine. Ideoloogiline võitlus humanismi ja reformatsiooni ümber. Puritanismi tõus. Kultuuri õitseng Elizabethi valitsemise ajal ja rahvalike ning aristokraatlike elementide ühinemine kirjanduses. Poliitilise tasakaalu rikkumine ja renessansi kriis 16. sajandi lõpul.

12) Proosakirjandus 16. saj.

Näidata olulised suunad, mis kajastavad humanismi, renessansi ja reformatsiooni edasist arengut Inglismaal. Humanistlik proosakirjandus: More'i järglased Elyot, Cheke, Ascham jt. Reformatsioon ja poleemiline teoloogia Inglismaal ja Šotimaal: Foxe, Knox, Hooker, "Marprelate'i vaidlus" jm. Filosoofiline kirjandus ja materialismi areng Baconi loomingus (Baconi elu, tähtsamate teoste analüüs ja põhiideed). Humanismi kriis ekstsentriliste loomingus (Burton, Browne). Itaalia mõju ja tõlkekirjandus. Algupärane ilukirjandus: a) õukonna maitsele vastav pastoraalne romaan

(Sidney, Lodge jt.), "eufuism" (Lyly); b) olustikuline kirjeldus, satiir ja pikareskne romaan (Greene, Nashe, Dekker, Deloney jt.).

13) Renessansiluule Inglismaal.

Itaalia, prantsuse ja antiikkirjanduse mõjud. Tähtsamad tõlketeosed: Chapman (Homeros), Golding (Ovidius), Sylvester (Du Bartas) jt. Vaidlus klassikalise prosoodia ümber. Renessansiluule esimene etapp. Wyatt ja Surrey (olulised eluloolised andmed, ühine saatus absolutismi ohvritena, loomingu üldiseloomustus, kirjanduslik tähtsus). Keskaegsed igandid Gascoigne'i ja Sackville'i didaktilistes poeemides. Luule õitseng 16. saj. lõpul. Põhilised luuležanrid (sonett, madrigal, erootiline jutustav luule jm.). Pikemalt kirjeldada Sidney ja eriti Spenseri loomingut (olulised andmed Spenseri elust, tähtsamad teosed, eepose "Faerie Queene" üksikasjaline sisuline ja stiililine analüüs). Draytoni ja Danieli mütoloogilised ja ajaloolised poeemid. Renessansiluule kriis: Donne ja metafüüsikute koolkond.

14) Draama areng 16. saj.

Näidata üldiselt Elizabethi-aegse draama kujunemise allikad: a) olustikuline farss (Heywood ja tema "interludes") b) klassikaline komöödia (Plautuse ja Terentiuse lavastamine koolides, tõlked, esimesed algupärased teosed: "Ralph Roister-Doister", "Gammer Gurton's Needle"); c) klassikaline tragöödia Seneca eeskujul ("Gorboduc" ja selle järgijendused); d) itaalia komöödia mõju ja e) traagikomöödia (lühike iseloomustus, näiteid).

15) Näitlejad ja teatrid 16. saj.

Näitlejate sotsiaalne seis ja rändtruppide elu-olu, nende tagakiusamine võimude, eriti Londoni puritaanliku linnanoukogu poolt, nende organisatsioon. Teatri eelkäijad (kõlakõrts, juriidiliste korporatsioonide saalid jne.). Esimeste teatrite ehitamine, nende kirjeldus, võitlus nende ümber.

Teatrikultuur Londonis 16. saj lõpul. Teatri kolm põhitüüpi: avalik, kinnine ja õukondlik teater. Shakespeare'i-aegne lavatehnika ja tingimused. Näitleja ja selle osatähtsus. Lavastiil ja Shakespeare'i kriitika selle kohta. Kostüüm ja dekoor. Traditsioonilised kujud (narr jt.), meelelahutused ja lavavõtted. Tekst, selle allikad ja variandid. Näidendite rohkus, autorluse probleem. Elizabethi-aegse draama peamised žanrid.

16) Shakespeare'i eelkäijad, "University Wits".

Märkinud selle rühmituse tähtsust, võib ühiselt iseloomustada selle liikmete elulaadi ja sotsiaalset kuuluvust. Iga kirjaniku (Lyly, Lodge, Nashe, Peele, Kyd) tähtsamad proosa- ja draamateosed. Greene'i puhul näidata ka tema hilisemate komöödiate rahvalikku iseloomu. Gorki hinnang nende kohta. Pearõhk asetada Marlowe' isiksusele, esile tõstes tema kui eesrindliku renessansi-ideoloogia esindaja tähtsust. Tema traagiline elukäik ja ateistlik maailmavaade. Sägavalt analüüsida teoseid "Tamburlaine", "Doctor Faustus" ja "The Jew of Malta".

17) Shakespeare

Shakespeare'i looming kujutab enesest probleemide kompleksi, millest võib eraldada järgmised küsimustetsükliid.

Olemasolevad andmed Shakespeare'i elust, klassikuuluvusest jm. Biograafia evolutsioon. Shakespeare'i isiksus, nihilistlikud teooriad, mis seda eitavad. Shakespeare'i koht inglise ja maailmakirjanduses. Loomingu periodiseering ja sellega seotud probleemid.

Esimene loominguperiood: luulelooming, poeemid, sonetid (sisu analüüs, adressaat, autobiograafilised elemendid, stiil jne.) Shakespeare'i komöödiad kui inglise renessansi-komöödia tipp. Nende humanistlik alus, positiivne kangeline ja selle võitlus feodaalsete eelarvamuste vastu ("Much Ado about Nothing", "Taming of the Shrew"). Konflikt kahe maailmavaate vahel ("Romeo and Juliet"). Shylocki kuju ("Merchant of Venice") ja selle vastuolulisus.

Kroonikad (allikad, sisu ülevaade, tähtsamad kujud). Peodaalse ülekohtu hukkamõist. Patriootiline kontseptsioon rahvusriigist. Teravalt vastuoluline suhtumine kuningavõimusse, aadlisse ja rahvamassidesse. Ajaloo mõiste rahvalik-populaarne iseloom. Kroonikad kui rahva elu panoraam. Üht-aegu aristokraatia ja kodanluse vastusuunatud satiir Falstaffi kuju näol.

Ideeline kriis Shakespeare'i loomingus 17. saj. algul ja selle ühiskondlik-poliitilised juured. Suured tragöödiad "Hamlet", "Othello", "Macbeth", "King Lear" kui kaasaegse ühiskonna sügav kriitika (sündmustiku üksikasjaline analüüs, peategelaste iseloomustus, põhiidee).

Rooma näidendid "Julius Caesar", "Coriolanus" ja "Anthony and Cleopatra", nende poliitiline aktuaalsus (ajaloo kontseptsioon, juhtivad ideed, suhtumine rahvasse). Rahavõimu kriitika ("Timon of Athens") ja sõja hukkamõist ("Troilus and Cressida").

Kolmanda perioodi dramaturgia kui maailmavaatelise kriisi uus etapp ("The Tempest" jt.). Absolutismi kriitika jätk. Fantastilised ja realistlikud kujud, neis esineva neo-romantismi ideeline alus.

Shakespeare'i keel, sõnavara rikkus, stiili omapära (kaasaegsete hinnangud) ja evolutsioon. Värsi ja proosa kasutamine. Teksti allikad ja autentsus. Loomingu žanriline klassifikatsioon. Lavatehnika ja selle kriitika Shakespeare'i näidendites.

Shakespeare'i loomingu ideoloogiline analüüs ja selle progressiivne põhialus: sügavad vastuolud Shakespeare'i suhtumises eri epohhide eri klassidesse (monarhia, aristokraatia, kodanlus, rahvamassid) konkreetsete näidete põhjal. Shakespeare'i draama üldrahvalik iseloom. Suhtumine religioonisse ja teadusse. Fatalistliku astroloogia ja individualistliku materialismi avaldusi Shakespeare'i karakterites. Karakteriseerimise omapära ja psühholoogiline realism. Renessansi ideaal isikuvabadusest ja sotsiaalsest võrdsusest. Shakespeare'i maailmavaate evolutsioon ja kriis kui kaasaegse tegelikkuse peegeldus.

Shakespeare'i loomingu edasine saatus. Seikspiroloogia arengu põhietaapid NSV Liidus.

18) Renessansidraama lõpp.

Autorite rohkus. Koostöö probleem. Draama žanriline ise-loomustus ja arengu põhietaapid. Puritaanide draamavastane poleemika ja teatrite sulgemine.

Ben Jonson, Shakespeare'i tähtsaim kaasaegne. Lühike ülevaade tema elust ja loomingust. Jonsoni dramaturgia vastandatuna Shakespeare'i kontseptsioonile. Tema näidendite humanistlik, ratsionalistlik alus. Antiikmõtutusi, ajalooline dokumentaalsus Rooma tragöödiates. Komöödiate üldise-loomustus. "Huumorite" teooria ja realismi piiratus. Satiriline pilt kaasajast. Kodanluse paljastamine ("Volpone") ja puritaanide naeruvääristamine ("St. Bartholomew's Fair").

Beaumonti ja Fletcheri loomingu põhijooned. Lühiriliste ja fantastiliste elementide esilenihkumine. Tehniline meisterlikkus. Tähtsamad kaasaegsed draamakirjanikud: Chapman, Dekker, Webster, Middleton. Th. Heywood jt. (eriprofiil, tähtsamad pealkirjad). Renessansiaegse draama viimane etapp: Massinger, Shirley, Ford.

19) Inglise kirjandus kodanliku revolutsiooni perioodil.

Ajalooline taust (absolutismi kriis, ühiskonna klassi-struktuur: uusaadli, kodanluse ja vabatalupoegade (yeomanry) revolutsioonilised nõuded; võitluselusulis-sotsiaalne iseloom; peamised rühmitused; presbyterians, independents, levellers, diggers (klassikuuluvus, osatähtsus, eesmärgid, juhid, saatus); kodusõda, vabariik, Cromwelli sõjaline diktatuur (süüdamustiku kokkuvõte); vabariigi (Commonwealth) nurjumise põhjused.

Revolutsiooniaegne proosakirjandus. Hobbes ja tema õpetus riigist. Utopistid (Harrington, Hartlib). Lilburne'i ja Winstanley eluvõitlus ja poliitiline publitsistika. Juhivad luulekoolkonnad 17. saj. keskel (kavalerid, metafüü-

20. John Milton.

J. Milton - revolutsiooni ideoloog. Tema ideestiku kaks vastandlikku külge: renessansi traditsioon ja puritaanlik-revolutsiooniline sihikindlus.

Üksikasjalikumalt Miltoni elust: päritolu, iseloom, lapsepõlv, õpingud, pedagoogiline tegevus, välismaareis. Miltoni parteiline kuuluvus, osavõtt revolutsioonilisest võitlusest ja parlamenditegevus. Opositsioon Protektoraadile. Viimased aastad, perekonnasuhted, pimedus, olukord restauratsiooni perioodil.

I loomingu periood: varane luule ja draamateosed (masques); tähtsamate poemide iseloomustus, sotsiaalse kriitika motiivid, puritaanlike ja renessanslike elementide põimumine. II loomingu periood: poleemiline proosakirjandus inglise ja ladina keeles. Materialistlikud elemendid Miltoni teoloogias. Humanistlik kasvatusideaal. Pamfletid abielulahutuse küsimustes. Sõna- ja trükivabaduse kaitsmine ("Areopagistica"). Regitsiidi õigustamine ("Bikonoklastes"). Vabariigi kaitsmine ("Defensio I, II; "Present Means"). Miltoni sonetid (stiililine iseloomustus ja temaatika). III loomingu periood: "Paradise Lost" (genees, maht, ülesehitus, sisu analüüs, keel, süžee valik, revolutsioonilise võitluse ja humanistlike ideede kajastus, Saatana kuju); "Paradise Regained" (üldkirjeldus, autobiograafilised motiivid, humanistlikud ideaalid, väljendatud Kristuse kuju kaudu); klassikaline tragöödia "Samson Agonistes" (žanr, sündmustik ja tegelased, kaasaja allegooriline peegeldus, paralleel autori eluga). Viimased proosateosed.

Miltoni loomingu hilisem saatus. Selle ümberhindamine progressiivsete romantikute ja eesrindliku vene kriitika poolt. Milton tänapäeval.

21) Restauratsiooniperioodi inglise kirjandus.

Restauratsioonijastu kujutab enesest keerulist ülemine-

kuetappi inglise kirjanduse arengus. Sellest tuleb anda lühike konkreetne ülevaade, peatudes üksikasjalisemalt vaid kõige tähtsamail kirjanikel. Probleeme võib käsitleda järgnevalt:

Ajalooline taust, absolutismi taastamine, 1688. a. kompromiss, kahe partei süsteemi tekkimine (Whigs, Tories). Ideoloogiline ja kultuuriline murfang, õukonna juhtiv osa, prantsuse mõjutused.

Restauratsiooniaegne luule. Butleri puritanismivastane satiir "Hudibras" (sisu, peategelased, stiili omapära, ideoloogiline evolutsioon). Oportunismi printsip Drydeni luules (mainida tähtsamaid poeeme, osutades drastilistele muudatustele poliitilistes ja usulistest tõekspidamistes).

Proosakirjandus. Puritanismi püsimine rahvamassides. Bunyan: elukäik, teosed, ideeline suunitlus. Sotsiaalne kriitika "Palveränduri teekonnas". Kodanluse paljastus ("Badman"). Teaduse areng (Newton, Boyle, Kuningliku Seltsi asutamine). Pepysi ja Evelyni suurtes päevikutes antud pilt kaasaegsest ühiskonnast. Ilukirjandus (Walton jt.).

Uued voolud restauratsiooniaegses teatris, lavatehnika, näitlejad, moraalilagedus. Põhižanrid: heroiline draama (Dryden jt.), poliitiline tragöödia (Otway jt.), komöödia (Wycherley, Vanbrugh, Farquhar, Congreve).

22) 18. saj. inglise kirjandus.

Inglise valgustuse omapära (varane teke, konservatiivne iseloom), selle põhjused ja seesmised vastuolud. Kahe partei süsteem ja poliitiline elu (valimised, korrupsioon jne.). Stuartite ülestõusud. Majanduslik ebastabiilsus saajandi algul. Kapitalismi areng. Koloniaalne ekspansioon. Agraarrevolutsioon (tarastamispoliitika, vabatalupoegade väljatõrjumine jm.) ja tööstuslik revolutsioon (peamised etapid, iseloomulikud näitajad jm.), nende sotsiaalsed tagajärjed. Ameerika kolooniate iseseisvussõja ja Prantsuse revolutsiooni vastukaja.

Locke kui valgustusaja rajaja (tähtsamad teosed ja teooriad, tema mõju). Shaftesbury ja Mandeville'i vastand-

likud seisukohad. Demokraatlik-materialistlik ja aristo-
kraatlik-idealistic poolus valgustusaja filosoofias. Val-
gustusideede arengu kajastus kirjanduses. Sentimentalism
ja untest sotsiaalsetest vastuoludest tingitud ideoloogii-
line kriis.

23) Pope ja klassitsistlik luule.

Uued voolud luule arengus (temaatika, stiil, meetrika
jne.). Pope (üksikasjalisemalt tema elust, isiksusest, kir-
janduslikust karjäärist) ja tema loomingu analüüs: varased
poeemid, "Essay on Criticism" kui klassitsismi manifest
(Boileau eeskuju, põhiteesid), satiir kõrgema seltskonna
kohta poeemis "The Rape of the Lock". Kirjanduskriitika
ja satiir ("The Dunciad"), tõlketegevus, valgustusaja filo-
soofia väljendus poeemis "Essay on Man", muu looming. Keel,
stiil, väljendusvahendid. Tähtsamad kaasaegsed (Prior, Gay
jt.). Pope'i prestiiži ja klassitsismi pärandi edasine
saatus.

24) Addison ja Steele.

Ajakirjanduse tekkimine ja esialgne areng. Klubide osa-
tähtsus ühiskondlikus elus. Hariduse levik keskklassides
ja uus lugejaskond. Addison ja Steele (elukäik, ideed, koos-
töö) ning nende asutatud ajakirjad ("Tatler", "Spectator",
"Englishman"). Viimaste üldiseloostus (kirjanduslik es-
see kui põhižanr, sisu, stiil). Temaatika analüüs (polii-
tilised ideed, satiir aadli ja usulise fanatismi pihta,
aktuaalsete sündmuste kajastus, kirjanduskriitika jne.).
Kesketete kujude iseloostus (Sir Roger de Coverley jt.).
Ilukirjanduslik essee kui realistliku romaani ettevalmis-
tav etapp.

Teised ajakirjad. Addisoni ja Steele'i mõju Inglismaal
ja välismaal.

25) Defoe

Defoe kui uut tüüpi publitsist kirjanduse näremail, loomingu maht. Defoe elu, äritegevus, poliitilised vaated; tee ajakirjandusest romaanini. Ülevaade publitsistikast, temaatika põhisuunad (majanduselu; sotsiaalsed, poliitilised, kultuuriküsimused; perekonnaelu, kasvatusprobleemid jne.). "Robinson Crusoe": genees, allikad, I osa sündmustik, autobiograafilisuse probleem II ja III osas. Kodanliku ideoloogia kajastus ja selle vastuolulisus: kodanlik individualism, majandushuvid, puritanism, tõe ülistamine, seikluseromantika kui kolonialismi õigustus; Marxi seisukoht Defoe utopia illusoorsuse kohta. Pikareskne element ja sotsiaalne kriitika teistes romaanides. Loomingulise meetodi novaatorlus. Defoe osa romaani arengus ja tema loomingu hilisem saatus.

26) Swift ja tema eriline koht valgustusajastus.

Üksikasjaliselt elust, esile tõstes Swifti osa poliitilises võitluses Londonis ja Iirimaaal. Varane loomingu ja selle ideeline analüüs: kirjanduslikud vaated ("The Battle of the Books"), kirikuvastane satiir ("A Tale of a Tub"), parteiline kuuluvus ja tähtsamad poliitilised põljetonid. Iiri rahva huvide kaitsmine inglise kapitalismi sissetungi vastu ("The Drapier Letters"). "Gulliver's Travels" (genees, iga osa sisu konkreetne analüüs ja ideede evolutsioon): 1) poliitiline satiir, 2) sotsiaalne satiir, utopia valgustatud monarhiast, 3) majanduse ja teaduse kriis kapitali esialgse akumulatsiooni perioodil, 4) kolonialismi raevukas hukkamõist ja kodanliku progressi kategooriline eitamine. Teose kui feodalismi- ja kodanlusevastase satiiri rahvusvaheline tähtsus. Realism, proosastiili omapära. Swift kui tõusva kapitalismi poolt laostatud rahvamasside häälekandja. Nõukogude kriitika hinnang Swifti kohta.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

27) Realistlik romaan valgustusajastu teisel etapil:
Richardson, Fielding ja Smollett.

Olulised biograafilised andmed Richardsoni elu ja kirjandusliku tegevuse kohta. Tähtsamate romaanide ("Pamela", "Clarissa Harlowe", "Sir Charles Grandison") üldiseloostus, sündmustiku kokkuvõte, peategelased, vastuvõtt. Idee- de vastuolulisus, aristokraatia elulaadi terav arvustamine, kodanliku egoismi hukkamõist ja psühholoogiline realism; teisest küljest puritaanlik, piiratud moraal. Reaktsiooniline kompromisslahendus. Richardsoni käsitluse omapära ja rahvusvaheline prestiiž.

Fielding kui valgustusaja romaani keskne esindaja. Fieldingi eluvõitlus (päritolu, haridus, teatritegevus, osavõtt poliitikast ja lõpuks pettumine, kohtunikuamet ja kirjanduslik karjäär). Ülevaade draamaloomingust. Fieldingi komöödiad kui erietapp 18. saj. teatri arengus. Peamised žanrid, tuua konkreetseid näiteid (olustikuline farss, kommetekomöödia, ballaadooper ja eriti poliitiline satiir). Valitsuse vastulõhk "Licensing Acti" kaudu 1737.a. Shaw' hinnang Fieldingi dramaturgiale. Fieldingi romaanide tähtsus. Sotsiaalne ja poliitiline satiir Swifti eeskujul ("Jonathan Wild"). "Joseph Andrews" ja selle kompositsiooniline heterogeensus (kirjanduslikud allikad, süžee, peategelased). Pikemalt käsitleda romaani "Tom Jones" kui pannotaami kaasaja ühiskonnast (põhikontseptsioon, ülesehitus, sündmustik, tegelaste iseloomustus jne.). Valgustusaja kriis. Ratsionalismi eitamine Tom Jonesi kuju kaudu. Fieldingi filosoofilised ideed, kirjanduskriitika, pedagoogilised vaated, satiir maa-aadli, linna-aristokraatia, kodanluse, kiriku jm. pihta). Fieldingi huumor ja realistliku meetodi novaatorlus. Reformistlikud ideed ja uussentimentalism romaanis "Amelia".

Smolletti koht realistliku romaani arengus, sotsiaalse kriitika teravnemine, kodanluse paljastamise süvenemine. Romaani "Roderick Random" analüüs (faabula, autobiograafiline element, realistlik pilt mereelust, ühiskondlik sa-

tiir). Humanismi ideaalide laostumisprotsess kapitalistlikus ühiskonnas ("Peregrine Pickle"). Kodanluse kiskjalikkuse paljastamine ("Ferdinand Fathom"). "Humphrey Clinker" ja selle kompositsiooniline omapära; pilt Inglismaast tõsustusliku revolutsiooni algaastail, uussentimentalismi sissetung.

28) Sentimentaalne romaan. Sterne ja Goldsmith.

Sterne'i kirjanduslik karjäär ja loomingu üldiseloostus. Humanismi kriis. Novaatorlik meetod, formaalse ratsionalismi paroodia väikekodanliku individualismi seisukohalt ("Tristram Shandy"), prantsuse absolutismi kriitika rahvuslik-eetilistel kaalutlustel. Sterne'i romaanide vastuvõtt ja mõju kirjanduse arengule.

Goldsmithi elu ja kirjanduslik isiksus. Loomingu üldiseloostus ja selles ilmnevad uued, demokraatlikud tendentsid. Küla laostumine (poeem "The Deserted Village"). Aristokraatia elulaadi kriitika, protest feodaalse ülekohtu vastu ja sentimentaalsete patriarhaalsete ideaalide väljendus romaanis "The Vicar of Wakefield" ja komöödiates "She Stoops to Conquer" jt.

29) Belromantism 18. saj. luules.

Lühidalt iseloomustada 18. saj. luules tekkivaid järgmisi peamisi rühmitusi, mis kajastavad klassitsismi kriisi ja uute, romantiliste elementide tugevnemist.

Kalmistu-koolkond: Young (kirjanduslik tegevus, tema "Night Thoughts". "Essay on Original Composition" kui antiratsionalistliku uussentimentalismi manifest), Blair jt. Eleegiline luule ja muistsete legendide poetiseerimine (Gray, Collins). Renessansi lüürika ja Spenseri mõjutusi: Shenstone jt. Loodusluule (Thomsoni "The Seasons" jm.). Intiimne lüürika (Cowper). Tagasipöördumine rahvaluule ja keskaja poolle: Percy ja tema "Reliques of Ancient English Poetry"; Macphersoni "Ossian"; Chatterton. Külaelu realistlik käsitus Crabbe'i loomingus.

Blake, tema elu, revolutsioonilised ideed, kunstialane tegevus, loomingu saatus. Patriarhaalne utopia ("Songs of Innocence") ja selle häving tõstusliku revolutsiooni tingimustes ("Songs of Experience"). Suurte poemide omapära ja sügav ideoloogiline vastuolulisus (antiratsionaalne müstika ja kirglik sotsiaalne protest).

30) Burns.

Burns kui Šotimaa suurim rahvuspoet ja ekspluateeritavate rahvamasside häälekandja. Burnsi elu, isiksus, kirjanduslik karjäär. Burnsi luuleloomingu eriprobleemid: folkloristlik alus ("Halloween" jt.); tähtsamad eelkäijad; rahvakeele valik ja väljendusrikkus; demokraatliku eelromantismi elemendid Burnsi luules; selle žanriline iseloomustus; hingestatud emotsionaalsus ja sügav realism inim-suhete ja looduse kujutamisel; armastuslühtrika. Šoti väiketaluolu elu-olu ("The Jolly Beggars"), sotsiaalse eba-võrdsuse hukkamõist ("The Two Dogs"). Kirikuvastane satiir ("Holy Willie's Prayer", "Tam o'Shanter" jpt.). Patriootilised motiivid. Burnsi poliitilised vaated, humanistlik ühiskondliku võrdsuse ideaal ja poolehoid Prantsuse revolutsiooni ideedele (konkreetsete näidetega). Burnsi mõju kirjanduse arengule. Burns tänapäeval.

31) Teater 18. sajandil.

Languse tunnused ja põhjused. Näitleja isiksuse esiletõus (Garrick jt.). Ülevaade teatri arengu peamistest etappidest ning žanridest: klassikaline tragöödia (Addison, Johnson, Young), sentimentaalne komöödia (Steele jt.), ballaadooper (Gay jt.), kodanlik moraliseeriv perekonnadraama (Lillo, Moore), romantiline melodraama (Cumberland jt.).

Sheridani looming kui 18. saj. draama tippsaavutus, selle üldine iseloomustus. Lühidalt Sheridanil elust, poliitilisest tegevusest, teostest. Üksikasjalisemalt peatuda komöödial "School for Scandal".

32) Mitmesugused tendentsid romaani arengus 18.
ja 19. sajandi vahetusel.

18. saj. tekkiva sotsiaal-ideoloogilise kriisi tingimustes jätkub romaani areng mitmes erinevas suunas. Napisõnaliselt iseloomustada tähtsamaid koolkondi, seostades neid kaasaja ühiskondlike olude ja poliitilise võitlusega: "gooti" romaan (Walpole, Reeve, Beckford, Lewis); revolutsiooniline ja reformistlik romaan (Godwin, eriti "Caleb Williams"; Bage, Holcroft); pedagoogilis-didaktiline romaan; hilisem sentimentaalne romaan; iiri (Maria Edgeworth) ja šoti (Galt) regionaalne romaan; kommeteromaan 19. saj. algul) (Jane Austen).

33) Romantism inglise kirjanduses.

Romantism on Euroopa kultuuri ajaloos üldine tendents, mille kutsus esile feodalismi kokkuvarisemine Napoleoni sõdade ajal. Kuid samuti tuleb näidata inglise romantismi seost sügavate majanduslik-sotsiaalsete muutustega sajandi vahetusel. Võitlus Prantsuse revolutsiooni printsiipide ümber (Burke, Godwin, Paine jt.). Massilised revolutsioonilised organisatsioonid 1890-ndail aastail. Ludiidid, ametiühingud. Poliitiline reaktsioon Inglismaal. Varane radikalism (Cobbett jt.). Võitlus demokraatlike õiguste eest, "Peterloo tapatalgud" 1819.a. Teraviljaseadused. 1832.a. valimisreform.

Romantism kui ideoloogiliselt vastuoluline protsess. Selle kahe pooluse (reaktsioonilise ja revolutsioonilise romantismi) iseloomulikud jooned ja ühiskondlikud alused. Sellelt seisukohalt vaadelda romantismiga seotud kirjanduslikke uuendusi (individualism ja romantiline kangeline; loodustemaatika; tagasipöördumine minevikku: eksootika; keel, stiil, kirjanduslikud žanrid jm.).

34) Järve koolkond.

Koguteose "Lyrical Ballads" eessõna kui reaktsioonilise romantismi manifest. Wordsworth, Coleridge, tähtsamad saa-

vutused, loomingu üldiseloomustus ja edasine saatus.

35. Byron.

Tähtsus inglise ja Euroopa kirjanduses. Pikemalt Byroni elust, eriti tema poliitilisest tegevusest Inglismaal, Itaalias jm. Kangelassurm vabatahtlikuna Kreeka vabadusvõitluses. Revolutsioonilisi elemente Byroni maailmavaates ja selle vastuolulisus. Konflikt inglise valitsevate klassidega ja selle põhjused.

Loomingu periodiseering. Varane luule. Byroni esteetika ja kirjanduskriitika. "Childe Harold's Pilgrimage" (geenees, žanr, stiil, sisu, ideeline evolutsioon, tähtsus). Romantilised poeemjutustused (üldiseloomustus, eksootiline koloriit, kangelastüübi isiksus, despotismivastane protest). Vabadusvõitluse motiivid ja võitlev ateism Byroni draamateostes. Poliitiline luule. Draamad. Viimane loominguperiood. Ühiskondliku satiiri omapära. Värssromaan "Don Juan" (saamislugu, faabula, temaatika analüüs, poliitilise satiiri peamised suunad, loominguline meetod).

Byroni mõju kaasajale. "Baironismi" probleem. Poeedi revolutsioonilisuse hinnang marksismi klassikas ja eesrindlikus kirjanduskriitikas. Tema loomingu saatus. Byron tänapäeval.

36. Shelley.

Tema koht kirjanduses. Elulugu ja isiksus. Ideede kujunemine (ateism, Godwini mõju, sotsiaalsed ja poliitilised ideed, materialismi ja idealismi elemente tema maailmavaates, esteetika ja kontseptsioon kirjandusest). Loomingu periodiseering ning tähtsamate teoste analüüs. Ühiskondlik kriitika poeemis "The Revolt of Islam". Tulevikuteema utopistlik iseloom ("Prometheus Unbound", "Hellas"). Shelley draamad ("The Cenci" jt.). Poliitiline luule, reaktsiooni paljastamine, töölikklassi teema ("The Masque of Anarchy" jne.). Filosoofilised poeemid. Lühirika (temaatika, stiil, juhtmõtted). Kirjanduskontseptsioon ("A Defence of Poetry"). Shelley loomingu revolutsiooniline iseloom, edasine saatus ja tähtsus tänapäeval.

Üksikasjalisemalt käsitleda Keatsi elu ja loomingulise profiili omapära. Tähtsamad poeemid ("Endymion", "Hyperion" jt.). Demokraatlikud motiivid Keatsi luules. Loomingu evolutsioon. Suhtumine sellesse kaasajal ja hiljem.

Lühidalt iseloomustada romantismi sugupõlve teisi juhtivaid kujusid: Moore, Lamb, Leigh Hunt, Hood, Landor, Hazlitt, De Quincey, Peacock (tähtsamad teosed, eriprofiil, ideestik).

38) Scott

Tema koht romantilises liikumises. Biograafilised andmed, kirjanduslik karjäär. Loomingulise palge kujunemine (rahvaluule mõju jne.). Scott kui poet (prestiiž, luule žanriline ja temaatiline iseloomustus). Tee romaaniini. Ülevaade romaani loomingust ja selle periodiseering. Ajalooliste romaanide klassifikatsioon. Tähtsamate teoste ideeline analüüs. Rahva elu-olu kujutamine ja selle püüdluste kajastamine šoti romaanides ("Waverley", "The Heart of Midlothian", "Rob Roy" jt.). Feodalismi kriitika ja idealiseerimine Inglismaa- ja Euroopa-teemalistes romaanides ("Ivanhoe", "Kenilworth", "Quentin Durward" jt.). Kodanliku revolutsiooni käsitus ("Old Mortality", "Woodstock"). Vastuolud Scotti ajalookontseptsioonis. Scotti loominguline meetod ja rahvusvaheline tähtsus.

39) Tšartistlik kirjandus.

Tšartistide liikumine ja selle ajalugu (kolm peamist kampaaniat, eesmärgid, liidrid, ideoloogiline lõhestatus, nurjumise põhjused, ajalooline tähtsus). Ülevaade tšartistlikust kirjandusest. Tšartistide kirjanduskriitika ning revolutsioonilise kirjanduse mõju sellele. Žanriline iseloomustus (luule, romaan, publitsistika jm.). Tšartisti mõju luulele (Elliott, Hood). E. Jones kui tšartistide silmapaistev ühiskonnategelane, poet ja prosaist; marksismi klassikute hinnang tema loomingule kohta. Teisi

kirjanikke: Massey, Linton jt. Tšartistide erikoht inglise kirjanduses. Nende pärandi uurimine NSV Liidus.

40) 19. sajandi realistlik romaan ja selle ideoloogilised alused.

Inglismaa aastail 1830-1870. Kapitalismi kriitika kaas-aegses publitsistikas (Carlyle jt.: esseed, ajaloolised uurimused, poleemilised kirjutised, mõju kirjandusele). Realistliku romaani ettevalmistav etapp ja sotsioloogiline romaan (Disraeli, Bulwer-Lytton, Kingsley, Reade jt.).

41) Elizabeth Gaskell ja õed Brontëd.

E. Gaskelli tähtsus, elukäik, ülevaade loomingust, sotsiaalse kriitika vastuolulisus. Tema suhtumine tööliklassi võitlusesse romaanides "Mary Barton" ja "North and South".

Õdede Brontë'de koht inglise kirjanduses, nende võitlus ämbritseva variserluse vastu ja traagiline saatus. Emily Brontë romaan "Wuthering Heights" kui stiihiline protest. Ülevaade Charlotte Bronte loomingust; tähtsamate romaanide ("Jane Eyre", "Shirley", "Villette") autobiograafiline alus ja sotsiaalsete probleemide käsitletus.

42) Dickens.

Tema koht romaani arengus, elulugu, loomingu perioodi-seering.

Sentimentaalsed motiivid varases loomingus ("Sketches by Boz", "Pickwick Papers"). Whiskonnakriitika teravnemine teisel loominguperioodil ("Oliver Twist", "Nicholas Nickleby", "The Old Curiosity Shop" jt.). Ameerika elulaa-di paljastamine ("American Notes", "Martin Chuzzlewit"). Ideoloogiline vastuolulisus ("Christmas Tales").

Kolmas loominguperiood kui uus etapp Dickens maailma-vaatelises arengus. 1848. a. revolutsiooni, tšartisti ja töölisliikumise kajastus Dickens suurtes sotsiaalsetes

romaanides. Kodanluse kiskjaliku palge paljastamine ("Dombey and Son"). Vaeste elu ja kohtu bürokraatia ("Bleak House"). Kapitalistliku tšestuslinna kirjeldus, utilitarismi paroodia ja ametiühingute arvustus ("Hard Times"). "David Copperfield" ja selle autobiograafilise alus. Valitsusaparaadi kriitika ("Little Dorrit"). Suhtumine revolutsioonis ("A Tale of Two Cities"). Viimane loominguperiood ja selles kajastuv ideoloogiline kriis ("Great Expectations" jm.).

Dickensi realismi omapära ning tema loominguline meetod. Huumori ja satiiri vahetamine. Romantiline ellusuhtumine. Kriitika piiratus ning jõulisus, autori humanism ja rahvalikkus. Dickens kaasajal.

43) Thackeray.

Tähtsus, biograafia, ülevaade loomingust, selle žanriline analüüs ja ideeline areng. Varased teosed ("Book of Snobs" jm.) Thackeray publitsistika. "Vanity Fair" kui autori tippsaavutus (žanriline omapära, sündmustik ja tegelased, ühiskondlik satiir). Kriitika nõrgenemine hilisemates romaanides ("Pendennis", "The Newcomes"). Thackeray suured ajaloolised romaanid "Henry Esmond", "The Virginians" (kompositsioon, ajaloo käsitus, kriitiline suhtumine). Thackeray koht realistliku romaani arengus. Võrdlus Dickensiga. Satiirilise meetodi, karakteriseerimise ja suhtumise tegelastesse.

44) Victoria ajastu romaani hilisem etapp:

George Eliot, Meredith, Butler.

Lühike ülevaade iga autori elust ja kirjanduslikust karjäärist. Iseloomustada nende loomingu profiili (temaatika, stiil), konkreetsemalt analüüsida tähtsamate teoste sisu ja näidata nendes esinevaid realistlikke ja kriitilisi jooni.

Pikemalt käsitleda ja vastandada Victoria ajastule kah- te kesksemat kuju: Tennysoni ja Browningit. Luule edasise arengu põhiastapid: pessimistid (Fitzgerald, Thomson, Hous- man jt.); preraffaelliitide koolkond (Rossetti jt.); süm- bolism (Symons); estetistlik salongiluule (Dobson, Beards- ley); revolutsioonilise romantismi vastukaja Swinburne'i luules.

46) Imperialismiajastu inglise kirjanduses.

Inglise imperialismi üldiseloomustus (majanduslik-sot- siaalsed alused, sise- ja välispoliitilised sündmused) ja kodanliku kultuuri kriis. Kapitalismi kriitika Ruskini esseedes ja publitsistikas. Kirjandusliku toodangu kasv ja lõhenemine. "Õrn" realism. Inglise naturalism (Gissing, Moore jt.). Iiri rahvuskultuuri taassünd (Yeats, Synge jt.) Neoromantikud (Stevenson, Conrad). Regionaalne romaan (Bennett). Teatri taassünd (Pinero jt.).

O. Wilde'i elu ja looming (publitsistika, kirjandus- ja kunstikriitika, lähijuttude kogud, romaan "The Picture of Dorian Gray", mondäanne komöödia, luule); estetistide koolkonna ideoloogilised vastuolud.

Hardy elu ja looming, tema koht romaani arengus. Täht- samate teoste analüüs ja nendes peegelduv ideeline evolutsioon. Hardy loominguline meetod, folkloristlik element tema romaanides. Sügav vastuolu humanistliku suhtumise ja filosoofilise nihilismi vahel. Hardy luule. Ajalooline epopöa "The Dynasts".

Kipling kui agressiivse briti imperialismi häälekandja inglise luules. Ülevaade loomingust ning selle periodisee- ring. Lähijutud ja romaanid. Tehnilise novaatorluse ja reaktatsioonilise maailmavaate omapärane segu.

47) Sotsialistlik kirjandus 19. saj. lõpul.

Töeliste elu ja töeliselikumine sajandi lõpuaastail. Lefforistide partei ja fabiaanlus. Võitlev poliitiline

luule ja sotsiaalne romaan. Proletaarne olustikuline jutustus (Bramsbury, Tressell). Demokraatlike traditsioonide ja utopistliku sotsialismi mõju Morrise kunstialasele ja ühiskondlikule tegevusele ning kirjanduslikule loomingule (publitsistika, luule, fantastilised novellid "A Dream of John Bull" ja News from Nowhere"); selle 3 põhilist arenguetappi.

Voynich'i elu ja looming. Revolutsioonilis-romantilise romaani "The Gadfly" seosed kaasaja vabadusvõitluse ja töölisliikumisega.

48) Galsworthy.

Tema elu, klassikuuluvus, loomingu evolutsioon. Varasemad romaanid ja lühijuttude kogud. Kaksiktriloogia "The Forsyte Saga" ja "A Modern Comedy" (faabula, tegelased, olustikuline realism, ajalooliste sündmuste käsitletus, suhtumine sotsialismi ja töölisliikumisse, satiiri ja sentimentalismi vahetõde ning ideeline langus). Galsworthy teised romaanid. Viimase triloogia ("End of the Chapter") maailmavaateline pankrot. Sotsiaalne kriitika Galsworthy näidenditeis. Didaktilis-moraliseeriv element Galsworthy loomingus. Tema kirjanduslik meetod, täpiseerimisvõtted, keele rikkus, stiil.

49) H.G. Wells.

Elu, ühiskondlik-poliitilised ideed, sidemed fabiaanlastega, küllaskäigud NSV Liitu, suhtumine sotsialismi probleemidesse. Wells'i looming ja selle ideeline areng. Publitsistika, teoreetilised teosed. Tähtsamad teaduslik-fantastilised romaanid. Sotsiaalsed romaanid ja utopistlikud fantaasiad. Vasturääkivusi tema fašismikriitikas. Wells'i kangeline ja kirjanduslik meetod.

50) Shaw.

Tema tähtsus, elu, ühiskondlik-poliitiline tegevus. Maailmavaateline kujunemine, fabiaanluse mõju sellele. Muu-

sika- ja teatrikriitika. Romaanid ja publitsistika. Shaw teatrigegevus, draama kontseptsioon ja omapära. Ibseni ja Tšehhovi mõju, loomingu periodisatsioon. Tähtsamate teoste analüüs etappide kaupa. ("Three Unpleasant Plays", "Four Pleasant Plays", "Three Plays for Puritans" jne.). Idealistlik element hilisemates sotsiaalses ("Major Barbara" jt.) ja filosoofilistes ("Man and Superman", "Back to Methuselah" jt.) näidendites. "Heartbreak House" kui imperialismi kriisi peegeldus: sõjavastane propaganda. Dramaturgia hilisem areng. Paradokside meetod, kriitika positiivne alus.

51) Vastuolulised tendentsid inglise kirjanduses kahe maailmasõja vahel.

Ajalooline taust (majanduslikud kriisid, sotsialistlik liikumine, võitlus fašismi vastu). Luule peamised arengusuunad. Dekadentlik romaan: Joyce, Huxley, Lawrence (tähtsamad teosed, eriprofiil, stiili ja temaatika uudsus, kriitika elemendid, reaktsiooniline ideoloogiline põhisuund). Üksikasjalisemalt kriitilisest realismist inglise romaanis 30-ndail aastail ja hiljem: Mansfield, Maugham: Aldington, Forster, Cronin, Priestley, Greene, Snow jt.

Peamised voolud 20. saj. luules (Auden jt.).

"Raevukad noormehed" (Amis, Wain jt.). Üksikasjalikumalt Braine'ist (tähtsamate romaanide analüüs). Sõjajärgne teater, Osborne, Wesker, Pinter jt.

52) Kaasaegne progressiivne kirjandus.

Kommunistliku partei poliitiline ja kultuuriline tegevus. Fašismivastane kirjandus (Cornford jt.). Marksistlik esteetika ja kirjanduskriitika (Fox). Proletaarne romaan (Gibbon, Sommerfield jt.). Eri teemadeks on Aldridge, Lindsay ja O'Casey (biograafilised andmed, loomingu üldiseloostus, tähtsamate teoste analüüs, konkreetset näidates nende progressiivset ideoloogilist sisu).

Viimase semestri õppeaineks on ameerika kirjandus.

Et eelmiste teemade esitamisel on püütud anda üldisi eeskujusid eri probleemide käsitlemiseks, siis piirdatakse allpool vaid küsimuste loeteluga. Lähemate metoodiliste näpunäidete saamiseks võib pöörduda õppejõu poole.

1. Koloniaalne periood ameerika kirjanduses (kolooniaste asutamine, majanduslik-kultuurilised erinevused põhjas ja lõunas, Uus-Inglismaa ühiskondlikud olud. Teoloogilised ja didaktilised teosed, kroonikad, demokraatlik opositsioon teokraatidele, ilmalik satiir).

2. Valgustusajastu ameerika kirjandus: ajaloolis-sotsiaalne taust, eelkäijad (Sewall jt.), Franklin (elu, ühiskondlik ja teaduslik tegevus, kirjanduslik looming).

3. Ameerika kirjandus revolutsiooniajastul: iseseisvussõda: publitsistika (Crèvecoeur, Jefferson, Paine); luule (rahvaluule, Hartfordi rühmitus, Barlow, Freneau).

4. Romaani alged (Brackenridge, Brockden Brown) ja Washington Irving.

5. Fenimore Cooper.

6. Romantismi teine sugupõlv (Poe, Hawthorne, Melville).

7. Transtsendentalism kui kapitalismi idealistlik kriitika (Emerson, Thoreau jt.).

8. Abolitsionism ameerika kirjanduses: võitlus orjapidamise vastu ja kodusõda; publitsistika, luule (Whittier jt.), romaan (Beecher-Stowe).

9. "Uus-Inglismaa" koolkond: Lowell, Longfellow, Holmes, Howells. Ajaloolased Prescott, Morley jt.

10. "Lääne" kirjandus: ühiskondlikud alused, temaatika, stiililine omapära; lühijutu areng (Bret Harte, O. Henry); Walt Whitman (elu, loominguga üldise loomustus, novaatorlus, demokraatlikud põhjooned, rahvusvaheline mõju).

11. Mark Twain.

12. Naturalism ameerika kirjanduses (Crane, Norris jt.) ja nn. "muckrakers" (Steffens, Upton Sinclair jt.).

13. Jack London. Proletaarne luule (Joe Hill).

14. "Õrna realismi" koolkond: Henry James jt.

15. Theodor Dreiser.

16. Kriitiline realism kahe maailmasõja vahel: "kadunud sugupõlv" (Hemingway, Dos Passos); romaani vastuolud (Sinclair Lewis, Saroyan, Steinbeck, Caldwell, Fast, Faulkner jt.)

17. Tähtsamad poeedid ja grupid 20. saj. luules (Sandberg, Frost, T.S. Eliot jt.)

18. Kaasaegne ameerika draama (O. Neill, Odets jt.).

19. Kirjanduse põhivoolud pärast 2. maailmasõda (Kerouac, Ginsberg, Salinger, Mailer jt.).

20. Neegrikirjanduse areng Ühendriikides (Langston Hughes, Wright, Baldwin jt.)

21. Kaasaegne progressiivne kirjandus: Sherwood Anderson, Mike Gold, A. Maltz, P. Bonosky jt.

Ülaltoodud teemadejaotus on mõeldud materjali süstematiseerimise hõlbustamiseks. Teemad ei kujuta enesest omavaheliseid eksamiküsimusi. Eksamil võib olla eraldi küsimuseks mistahes üksik silmapaistev kriitiline, eriti 18.-20.saj. (näit. Fielding, Hardy, Hemingway jne.). Varasemat kirjandust puudutavaid ülevaatlikke teemasid võib uurida üldjoontes. Peamine on, et iga probleemi kohta osataks omandada oluline. Erilist rõhku tuleb panna kirjaniku klassikuuluvusele ja tema teoste ideelisele sisule. Huvipakkuvad on marksismi klassikute ja eesrindlike vene ja nõukogude kriitikute hinnangud inglise ja ameerika kirjanduse kohta. Detailid on üldiselt teisejärgulise tähtsusega, kuid materjali esitus peab olema konkreetne, varustatud vajalike faktidega. Kui teemaks on üksainus kirjanik, siis tuleb teada tema sünni- ja surma-aastat, loomingu periodiseeringut, tähtsamate teoste ilmumisaastaid jne. Tervet rida kirjanike hõlmava teema puhul pole sellised detailid olulised. Hädavajalik on koostada iga teema kohta iseseisev töökonsept, mida konsultatsioonil saab õppejõule ette näidata (konsept koostatakse vabas vormis, ükskõik millises keeles). Lisaks sellele tuleb esitada nimekiri umbes 40 põhjalikumalt läbitöötatud teosest, millede tundmist eksamil kontrollitakse.

Lugemisplaani koostamisel on soovitatav konsulteerida õppejõuga. Plaanis peaksid olema tingimata esindatud tähtsamad kirjanikud (näiteks vähemalt üks Scotti või Cooperi romaan, 3-4 Shaw' näidendit jne.) samuti maailmakuulsad teosed ("Hamlet", "Tom Jones", "Vanity Fair" jne.).

Bibliograafia osas oleneb lõplik valik materjali kättesaadavusest. Ajaloolise taustaga tutvumiseks võib soovitada NSVL Teaduste Akadeemia väljaandeid "Keskaeg" ja "Uusaeg", A. Mortoni "A People's History of England" jne. Üldkriitilistest allikatest tuleks kasutada R. Foxi "The Novel and the "People", üldise väliskirjanduse osas: "Keskaaja kirjanduse antoloogia"; "Хрестоматия западно-европ. театра" I, II; ning õpikute seeria "Väliskirjandus - Keskaeg ja renessanss", " - XVII saj. kirjandus", " - XVIII saj. kirjandus" ja " - XIX saj. kirjandus" vastavad peatükid. (Õpikud on olemas ka XX saj. kohta, kuid neid pole veel tõlgitud eesti keelde). Üldiseks aluseks inglise kirjanduse osas võib olla A. Anixti "История английской литерат.", mida aga teatavate küsimuste osas tuleb tingimata muudest allikatest täiendada. Inglise kirjanduse õppimiseks kuni 18.s. lõpuni on kõige parem NSVL Tead.Akad. väljaanne "История английской литерат." I, 1,2. Peamiseks allikaks hilisema perioodi kohta on TRÜ rotaprindis väljaantud "XIX-XX saj. väliskirjanikke" VII (1870-1917) ja VIII (1917-1965). NSVL TA poolt välja antud "История американской литературы" I hõlmab materjali kuni 1870. a-ni. Hilisematest väljaannetest võib soovitada Мендельсон "Соврем, американский роман" Kõigi, eriti kaasaegsete kirjanike kohta on soovitav kasutada nende teoste nõukogude väljaannete eessõnu, Kõige otstarbekamaks õppematerjaliks on statsionaarsete üliõpilaste loengukonspektid, mis tuleksid enesele ümber kirjutada, hoolikalt kontrollida ja iseseisva töö käigus täiendada.

Tasuta